

A LONELY PERSON IN SOCIAL ASSISTANCE

Osoba samotna w pomocy społecznej

E-mail: agazda@poczta.onet.pl

DOI: <https://doi.org/10.62266/PK.1898-3685.2023.33.12>

Wstęp

Podjęta w dniu 22 listopada 2022 r. Międzynarodowa Konferencja Naukowa na temat: „Samotność – drogą do szczęścia czy rozpacz?” zorganizowana przez Akademię Wojsk Lądowych im. Generała Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu i Fundację Campus w Stalowej Woli, przedstawiła nam różne aspekty samotności w kontekście filozoficznym, uzależnień, w ujęciu interdyscyplinarnym, w literaturze, służbie narodu czy Bogu. Formułowane były wielowątkowe wnioski, które ostatecznie prowadziły do pozytywnych konkluzji samotności. W Polsce aktualnie jest ponad 5 milionów jednoosobowych gospodarstw domowych, GUS szacuje, że do 2035 roku takie gospodarstwa będą stanowiły już co trzecie. Oznacza to, że poziom odosobnienia jednostki w społeczeństwie będzie się pogłębiał i w kolejnych latach będzie dotyczył znacznej części społeczeństwa¹.

Celem artykułu jest przedstawienie i przybliżenie problematyki osoby samotnej w systemie pomocy społecznej. Próbą prezentacji oraz analizy działań publicznej pomocy społecznej na rzecz ludzi osób samotnych w Polsce. A także odpowiedzią na pytanie czy polityka realizowana na potrzeby społeczności osób samotnych może spowodować, że nie czują tej samotności?

1. Osoba samotna

Samotność jest immanentnym elementem ludzkiej egzystencji, z trudem przychodzi podanie jej konkretnej definicji. Zdaniem Stanisławy Steuden samotności nie utożsamia się z osamotnieniem. Różnica tkwi w tym, że samotność ma wymiar obiektywny i odnosi się do faktycznych deficytów w relacjach interpersonalnych. Osamotnienie natomiast jest charakteryzowane przez wewnętrzne odczucia jednostki, która cierpi na brak bliskości, przez co odczuwa ból i cierpienie². Słownikowa definicja osoby samotnej oznacza kogoś żyjącego w samotności, pozostawionego samemu sobie, nie mającego rodziny. Osamotniony, zupełnie sam³. Myśląc o osobie samotnej, mógłby nam przedstawiać się obraz osoby starszej, bądź schorowanej. Jednakże samotność nie dotyczy tylko osób starszych, nieśmiałych czy porzuconych, ale także ludzi młodych. Nawet będąc w związku, może doskwierać nam samotność. Samotna może czuć się osoba, która nie znalazła partnera życiowego, a odczuwa potrzebę bycia w związku. Ostatnimi laty na skutek obostrzeń z powodu COVID-19 zostaliśmy zamknięci w tzw. czterech ścianach, co również mogło wywołać uczucie bezsilności i osamotnienia. Samotność mogą odczuwać osoby starsze mieszkające w pojedynkę a także młodzi ludzie, którzy nie potrafią nawiązywać trwałych i silnych relacji z rówieśnikami.

Adresatami pomocy społecznej są osoby fizyczne. Osoby korzystające z tego systemu, dzieli się na: osoby w rodzinie i osoby samotne. Art. 6 pkt 9 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej⁴ definiuje osobę samotną – którą jest osoba samotnie gospodarująca, niepozostająca w związku małżeńskim i nieposiadająca wstępnych ani zstępnych. Z definicji tej wynika, że będziemy mówić o osobie samotnej wówczas, kiedy spełnione zostaną łącznie trzy

¹ <https://nowemotywacje.pl/samotnosc-problemem-xxi-wieku/>, dostęp z dnia 19.12.2022 r.

² S. Steuden, *Psychologia starzenia się i starości*, WN PWN, Warszawa 2014, s. 68–69.

³ S. Skorupka, H. Auderska, Z. Lempicka, *Mały słownik języka polskiego* (red.), Warszawa 1969, s. 733.

⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t. j. Dz. U. z 2021 r., poz. 2268 ze zm.), powoływana dalej Ups.

przesłanki. Pierwsza dotyczy samotnego gospodarowania, drugie kryterium to niepozostawanie w związku małżeńskim, trzecia - ostatnia brak wstępnych i zstępnych.

Pierwszym warunkiem korzystania ze statusu osoby samotnej jest samotne gospodarowanie. Dostrzec należy, że każda osoba samotna będzie osobą samotnie gospodarującą, lecz nie każda osoba samotnie gospodarująca będzie osobą samotną. W praktyce prowadzenie jednoosobowego gospodarstwa utożsamiane jest z samotnym zamieszkiwaniem, jednakże zamieszkiwanie z innymi osobami nie musi oznaczać prowadzenia z nimi wspólnego gospodarstwa domowego⁵. Zdaniem sądów administracyjnych, jeżeli w mieszkaniu znajduje się jedna kuchnia, jedna lodówka i jedna sypialnia, nie można wówczas uznać, że ustalenia co do prowadzenia wspólnego gospodarstwa domowego są dowolne⁶. Konkretyzacja faktu, czy gospodarstwo domowe jest prowadzone wyłącznie przez osobę zainteresowaną uznaniem jej za samotną, wymaga stwierdzenia, czy codzienne sprawy prowadzenia gospodarstwa, w szczególności takie jak: zapewnienie środków utrzymania domownika, utrzymanie porządku i czystości, przygotowywanie posiłków, świadczenie pomocy w prowadzeniu spraw (urzędowych, związanych z utrzymaniem zdrowia, wypoczynkiem i rekreacją), nie odbywają się z udziałem osoby przebywającej w gospodarstwie, która jedną z tych czynności wykonywałaby na zasadzie współpracy w osiąganiu wspólnych celów życiowych⁷. W sytuacjach wątpliwych, czy mamy do czynienia z osobą samotnie gospodarującą, bądź prowadzącą gospodarstwo z osobami wspólnie zamieszkującymi, powinien rozstrzygać pracownik socjalny, który zobowiązany jest przeprowadzić rodzinny wywiad środowiskowy⁸ i stwierdzić czy dana osoba prowadzi odrębne gospodarstwo domowe.

W świetle poglądów sądów administracyjnych, nie budzi wątpliwości, że poprzez prowadzenie jednoosobowego gospodarstwa domowego należy rozumieć sytuację, w której osoba samodzielnie zarządza uzyskiwanym dochodem w celu zaspokojenia indywidualnych potrzeb własnych oraz prowadzonego przez siebie i na swoją rzecz gospodarstwa domowego. Prowadzenie jednoosobowego gospodarstwa domowego wiązać należy z brakiem jakiegokolwiek elementu codziennego i stałego współdziałania w celu lepszego zaspokojenia potrzeb życiowych. Sytuację taką cechuje niezależność decyzyjna i realizacyjna odnośnie zarówno przeznaczenia uzyskiwanego dochodu (tzw. element ekonomiczny), jak i wykonywania czynności związanych z codziennymi zajęciami domowymi⁹. O odrębności gospodarowania może wskazywać takie urządzenie mieszkania i zorganizowanie życia codziennego, które wskazuje na brak wzajemnego oddziaływania na siebie mieszkających wspólnie osób, a więc ich niezależność, przejawiająca się w samodzielnym podejmowaniu przez nie decyzji co do wspólnie zajmowanego mieszkania oraz urządzeń w nim się znajdujących¹⁰.

Z dalszej części definicji osoby samotnej wynika, że powinna to być panna, kawaler, wdowiec, wdowa, osoba rozwiedziona. Nie będzie osobą samotną, ktoś kto prowadzi jednoosobowe gospodarstwo domowe, a pozostaje w związku małżeńskim, chociaż jest w separacji. Orzeczone sądownie separacja nie powoduje ustania małżeństwa, tak jak w przypadku orzeczenia rozwodu¹¹.

Ostatnią przesłanką spełnienia warunku definicji osoby samotnej jest brak wstępnych i zstępnych. Wstępnych, czyli rodziców, dziadków, a zstępnych, tj. dzieci, wnuków, prawnuków. Wyjaśnienia wymaga kwestia czy osoba posiadająca dziecko lub dzieci, której sąd ograniczył władzę rodzicielską i nie sprawuje nad nim/nimi opieki, gdyż zostały one umieszczone

⁵ I. Sierpowska, *Pomoc społeczna. Komentarz*, wyd. VI, LEX/el. 2021.

⁶ Wyrok NSA z dnia 8 maja 2008 r. I OSK 1178/07, LEX nr 499744.

⁷ W. Maciejko, P. Zaborniak, *Ustawa o pomocy społecznej. Komentarz*, wyd. IV. LexisNexis 2013.

⁸ Rodzinny wywiad środowiskowy przeprowadza pracownik socjalny zatrudniony w ośrodku pomocy społecznej, centrum usług społecznych lub powiatowym centrum pomocy rodzinie na podstawie Rozporządzenia Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 8 kwietnia 2021 r. w sprawie rodzinnego wywiadu środowiskowego (Dz. U. z 2021 r. poz. 893)

⁹ Tak w wyrokach: NSA z dnia 7 grudnia 2018 r., I OSK 3333/18. LEX nr 2630188, WSA w Bydgoszczy z dnia 16 października 2018 r., II SA/Bd 338/18. LEX nr 2583589.

¹⁰ Wyrok WSA w Lublinie z dnia 26 marca 2013 r., II SA/Lu 1106/12. LEX nr 1340309.

¹¹ Wyrok WSA z dnia 29 października 2012 r., II SA/Lu 707/12. LEX nr 1235153.

w rodzinie zastępczej lub w placówce opiekuńczo – wychowawczej a ponosi koszty utrzymania dziecka przebywającego w placówce lub rodzinie zastępczej, czy będzie mogła być zaliczona do osoby samotnej w myśl obowiązującej definicji Ups? Zdaniem WSA w Warszawie nie będzie spełniać definicji osoby samotnej, lecz samotnie gospodarującej, pod warunkiem, że prowadzi jednoosobowe gospodarstwo domowe¹².

Nie może umknąć uwagi ważne zagadnienie, że przepis prawa milczy co do rodzeństwa. Zdaniem S. Niteckiego ustawodawca bezzasadnie w tym przepisie pominął rodzeństwo. Jednakże według tego Autora, posiadanie rodzeństwa będzie miało szersze spojrzenie, tj. zobowiązanie do alimentacji¹³. Oznacza to, że osobą samotną na gruncie Ups będzie osoba mimo, że posiada rodzeństwo. Jednakże organ pomocy społecznej będzie mógł rodzeństwo zobowiązać do alimentacji wobec samotnego brata lub siostry.

Te trzy przesłanki muszą być bezwzględnie połączone, aby jednoznacznie stwierdzić, że osoba jest osobą samotną na gruncie definicji Ups.

Należy rozróżnić osobę samotną od bycia samotnym. Nie jest powiedziane, że osoba samotna będzie osamotniona. Z praktycznego punktu widzenia często bywa odwrotnie, osoba mająca rodzinę (dzieci, wnuki) jest osobą osamotnioną. Jest to widoczne szczególnie w kwestiach udzielania świadczeń pieniężnych lub wówczas kiedy kieruje się osobę do domu pomocy społecznej. Z badań przeprowadzonych w 2019 r. w Krakowie w domach pomocy społecznej, tylko 24,3% z pośród badanych wykazywało, że przyczyną pobytu w DPS jest samotność¹⁴.

Nie zawsze osobą samotną będą tylko osoby starsze, często są to osoby niepełnosprawne osamotnione w domu, osoby opuszczające ośrodki wychowawcze, zakłady karne czy placówki opiekuńczo - wychowawcze.

2. Samotność w pomocy społecznej

Prawo do zabezpieczenia społecznego i jego ochrona oraz działania państwa w zakresie tworzenia polityki społecznej mają wpływ na zainteresowanie jednostek sprawami zabezpieczenia społecznego i przekładają się na bezpieczeństwo socjalne¹⁵. Łacińskie pojęcie *securitas* (bezpieczeństwo) składa się z dwóch członów: *sine* – „bez pieczy” i *cura* – „zmartwienie, strach”. Oznacza ono stan braku zmartwień. Współczesne definicje leksykalne określają bezpieczeństwo jako „stan i poczucie pewności, wolności od zagrożeń”. W literaturze definiowane jest i postrzegane, jako stan, proces, potrzeba oraz skomplikowany system wraz z licznym układem podsystemów, które mają na celu zapewnienie bezpiecznego rozwoju narodu przy użyciu środków prawnie dostępnych: technicznych, organizacyjnych i prawnych¹⁶. Zagadnieniem wymagającym uwagi jest to, czy nałożony Konstytucją RP¹⁷ obowiązek wsparcia obywatela w trudnej sytuacji np. wówczas, kiedy jest samotna, oznacza zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego? Zdaniem I. Sierpowskiej, w sferze szeroko rozumianego prawa socjalnego bezpieczeństwo socjalne pojawia się jako synonim zabezpieczenia społecznego, jednakże utożsamianie tych pojęć wywodzi się z tłumaczenia z języka angielskiego terminu *social security*, rozumianego jako zabezpieczenie społeczne i bezpieczeństwo socjalne. Jednakże, zdaniem Autorki, zabezpieczenie społeczne powinno być analizowane przez pryzmat prawnoinstytucjonalny, natomiast bezpieczeństwo socjalne przez pryzmat osiągania pożądanych stanów w wymiarze socjalno-ekonomicznym i moralnym. Odnosi się to do standardów socjalnych gwarantowanych w systemie prawa państwa demokratycznego, a fundamentem tych standardów są socjalne prawa człowieka. Bezpieczeństwo – według I. Sierpowskiej – może

¹² Wyrok WSA w Warszawie z dnia 9 lipca 2008 r., VIII SA/Wa 141/08. LEX nr 509564.

¹³ S. Nitecki, *Komentarz do ustawy o pomocy społecznej*, Wrocław 2013, s. 100.

¹⁴ E. Franczyk, *Poczucie samotności a satysfakcja z życia osób przebywających w krakowskich domach pomocy społecznej*, Praca Socjalna nr 2(35) 2020, s. 173.

¹⁵ J. Oniszczyk, *Wolności i prawa socjalne oraz orzecznictwo konstytucyjne*, Warszawa 2005, s. 233.

¹⁶ J. Gierszewski, *Organizacja systemu bezpieczeństwa społecznego*, Warszawa 2013, s. 13–14.

¹⁷ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późn. zm. i sprost.), powoływana dalej Konstytucja RP.

być postrzegane jako rodzaj dobra publicznego¹⁸. Ochrona bezpieczeństwa socjalnego jest zadaniem władz publicznych, które są zobowiązane do budowy systemu zabezpieczenia społecznego. Zadania te mają źródło w Konstytucji RP, która ich nie definiuje, lecz wyznacza granice poprzez normowanie zadań państwa, szczególnie w obszarze dostarczania świadczeń, wsparcia na rzecz obywateli.

W literaturze przedmiotu dostrzega się, że powinnością państwa jest obrona suwerenności, utrzymywanie zdobyczy narodowych o charakterze kulturalnym i naukowym, zapewnienie społeczeństwu bezpieczeństwa i porządku publicznego, dbałość o sprawne funkcjonowanie urzędów i instytucji państwowych, zapewnianie edukacji i ochrony zdrowia, udzielanie pomocy i świadczeń społecznych itd. Każde z tych zadań wymaga środków rzeczowych i finansowych przy jednoczesnym racjonalnym ich wykorzystaniu. Są to wydatki o charakterze publicznym. Ich ciężar ponosi społeczeństwo, dla którego są przeznaczone. Rola państwa sprowadza się do stworzenia systemu gromadzenia dochodów publicznych oraz racjonalnego wykorzystania ich na cele publiczne¹⁹.

Konstytucja RP w art. 67 ust. 1 stanowi, że obywatel ma prawo do zabezpieczenia społecznego w razie niezdolności do pracy ze względu na chorobę lub inwalidztwo oraz po osiągnięciu wieku emerytalnego, jednakże zakres i formy tego zabezpieczenia określają odrębne ustawy. Przepis ten jest skierowaną do państwa normą, która z jednej strony nakłada na nie obowiązek stworzenia regulacji prawnych zapewniających realizację prawa każdego obywatela do zabezpieczenia społecznego, z drugiej natomiast strony udziela ustawodawcy kompetencji do uregulowania kwestii związanych z prawem przedmiotowym. W konsekwencji konstrukcja tego przepisu wskazuje, że każdemu przysługuje prawo do zabezpieczenia społecznego w ramach odrębnych ustaw, które określają warunki nabycia prawa, jego trwanie, utratę, a także formy i zakres świadczeń²⁰. Przedstawiona argumentacja prowadzi do wniosku, że Konstytucja RP zapewnia osobom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej, między innymi prawo do pomocy materialnej i niefinansowej w tym do wsparcia osób samotnych. Jednocześnie zobowiązuje państwo i jego organy do podejmowania działań wskazanych w ustawach.

W homilii Jana Pawła II w Ełku z dnia 8 czerwca 1999 r. wybrzmiały następujące słowa: „*Nie zatwardzajmy serc, gdy słyszymy krzyk biedy. Starajmy się usłyszeć to wołanie. Starajmy się tak postępować i tak żyć, by nikomu w naszej Ojczyźnie nie brakło dachu nad głową i chleba na stole, by nikt nie czuł się samotny, pozostawiony bez opieki*”²¹. Wobec tak przejmujących słów naszego Świętego należy rozważyć, czy państwo przy udziale jednostek organizacyjnych pomocy społecznej dostrzega, wspiera osoby samotne?

Działania z zakresu pomocy społecznej z mocy Ups wykonują organy administracji rządowej i samorządowej. Współpracują w tym zakresie z organizacjami społecznymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi, fundacjami, stowarzyszeniami, pracodawcami oraz osobami fizycznymi i prawnymi. Ośrodki pomocy społecznej/centra usług społecznych są to jednostki organizacyjne wykonujące zadania z zakresu pomocy społecznej w gminie. Tego typu instytucje wspierają osoby samotne w formie finansowej, niepieniężnej, instytucjonalnej, usługowej. Pomoc finansowa może być przyznawana w formie różnych zasiłków: celowego, okresowego bądź stałego. Co się tyczy tego ostatniego osoba musi posiadać ustalony co najmniej umiarkowany stopień niepełnosprawności.

Pomoc osobom samotnym przyznawana jest poprzez udzielenie schronienia, które następuje przez przyznanie tymczasowego schronienia w noclegowni, schronisku dla osób bezdomnych albo schronisku dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi (art. 48a ust. 1 Ups). Jest to niepieniężne świadczenie z pomocy społecznej w postaci schronienia, które

¹⁸ I. Sierpowska, *Bezpieczeństwo socjalne jako dobro publiczne*, Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy 2015, nr 16, s. 46–47.

¹⁹ A. Kokoszkiewicz, *Opieka społeczna jako zadanie państwa. Studium teoretycznoprawne*, Lublin 2015, s. 34.

²⁰ Wyrok SA w Lublinie z dnia 21 stycznia 2016 r., III AUa 869/15, LEX nr 1973580.

²¹ <https://adonai.pl/jp2/?id=130>, dostęp z dnia 19.12.2022 r.

przysługuje jedynie osobie bezdomnej, przez którą - zgodnie z definicją zawartą w art. 6 pkt 8 Ups - należy rozumieć osobę niezamieszkującą w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy i niezameldowaną na pobyt stały, w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności, a także osobę niezamieszkującą w lokalu mieszkalnym i zameldowaną na pobyt stały w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania. Regulacja ta przewiduje dwa odrębne stany faktyczne pozwalające na uznanie osoby za bezdomną. Pierwszy odnosi się do osoby, która nie mieszka w lokalu mieszkalnym i jednocześnie nie posiada stałego zameldowania, drugi zaś dotyczy osoby niezamieszkującej w lokalu mieszkalnym, posiadającej stałe zameldowanie w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania. W przypadku każdego z tych stanów przewidziane w ustawie przesłanki muszą występować łącznie²².

Kolejną formą pomocy dla osoby samotnej, która również posiada charakter niepieniężny jest pomoc w formie usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych (art. 50 ust. 1 Ups). Pomoc taka może przysługiwać osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Decyzja, o której mowa w art. 50 ust. 1 Ups, w zakresie przyznania usług opiekuńczych ma charakter związany, natomiast w zakresie dotyczącym określenia ich rozmiaru, jest decyzją uznaniową. Oznacza to, że organ nie jest zobligowany - nawet gdy strona spełnia przesłanki uzyskania danej formy i rodzaju pomocy - do przyznania tej pomocy w wymiarze, który strona uznaje za wystarczający, ale może ją przyznać w rozmiarze, który uzna za niezbędny i w takim, który może być przyznany z uwagi na możliwości organu. Organ ma obowiązek rozważyć rozmiar potrzeb wnioskodawcy, ale też powinien wziąć pod uwagę możliwości finansowe, jakimi dysponuje, tak aby je wykorzystać w sposób jak najbardziej optymalny, tzn. by uwzględnić wszystkich potrzebujących w rozmiarze, który jest obiektywnie możliwy²³.

Osobom, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych, mogą być przyznane usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze lub posiłek, świadczone w ośrodku wsparcia (art. 51 ust. 1 Ups). Ośrodkiem wsparcia, może być ośrodek wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi²⁴, dzienny dom pomocy, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schronisko dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi oraz klub samopomocy.

Osobie pełnoletniej, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki, w szczególności osobie z zaburzeniami psychicznymi, osobie opuszczającej pieczę zastępczą w rozumieniu przepisów o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, okręgowy ośrodek wychowawczy, zakład poprawczy, schronisko dla nieletnich, a także cudzoziemcowi, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznością, o której mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach²⁵, może być przyznane wsparcie w mieszkaniu chronionym (art. 53 ust. 1 Ups). Mieszkanie takie jest formą pomocy społecznej, przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu.

²² Wyrok WSA w Bydgoszczy z dnia 18 grudnia 2018 r., II SA/Bd 1072/18. LEX nr 2612392.

²³ Wyrok WSA w Krakowie z dnia 7 kwietnia 2022 r., III SA/Kr 1599/21. LEX nr 3334579.

²⁴ Ośrodkiem wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi jest środowiskowy dom samopomocy (ŚDS) lub klub samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej. ŚDS działają na podstawie Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2010 r. w sprawie środowiskowych domów samopomocy (t. j. Dz. U. z 2020 r., poz. 249).

²⁵ Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (t. j. z 2021 r., poz. 2354 ze zm.).

Osobie wymagającej całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącej samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, której nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, przysługuje prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej (art. 54 ust. 1 Ups). Kwestia dotycząca umieszczania w domach pomocy społecznej jest niezmiernie delikatna, gdyż osoba taka musi wymagać całodobowej opieki, nie radzi sobie w swojej społeczności lokalnej. Osoba wymagająca skierowania do domu pomocy społecznej ze względu na swój stan psychiczny często nie jest zdolna do wyrażenia na to zgody. Wówczas o jej skierowaniu do domu pomocy społecznej orzeka sąd opiekuńczy (art. 39)²⁶. Orzeczenie sądu opiekuńczego zastępuje brak zgody osoby zainteresowanej lub jej przedstawiciela ustawowego na umieszczenie w domu pomocy społecznej i ma charakter prejudycjalny (warunkujący) dla postępowania administracyjnego.

Poza pomocą przyznaną na podstawie Ups, jednostki organizacyjne pomocy społecznej (OPS/CUS) mogą wspierać osoby samotne na podstawie ministerialnych programów, np.: „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej”, który ma na celu zapewnienie dostępności do usług asystencji osobistej, tj. wsparcia w wykonywaniu codziennych czynności oraz funkcjonowaniu w życiu społecznym osób niepełnosprawnych²⁷. Główną ideą tego programu jest rozpowszechnienie usług asystencji osobistej poprzez zwiększenie szans osób niepełnosprawnych na prowadzenie bardziej niezależnego/samodzielnego i aktywnego życia.

Kolejny program to Korpus Wsparcia Seniorów realizowany w ramach środków z Funduszu Przeciwdziałania COVID. Powstał w 2020 r. w trakcie trwania pandemii, trwa do nadal. O wsparcie mogą ubiegać się seniorzy, którzy mają problem z samodzielnym funkcjonowaniem ze względu na stan zdrowia, prowadzą samodzielne gospodarstwa domowe lub mieszkają z osobami bliskimi, które nie są w stanie zapewnić im wystarczającego wsparcia. Program ten ma na celu zapewnienie możliwości bezpiecznego funkcjonowania osób starszych w ich miejscu zamieszkania poprzez nawiązanie współpracy pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego, organizacjami pozarządowymi skupiającymi środowiska młodzieżowe, a także wolontariuszami tworząc lokalne partnerstwa. W ramach Korpusu Wsparcia Seniorów realizowane są dwa moduły działań. Pierwszy z nich polega na zapewnieniu wsparcia społecznego przez wolontariuszy, którzy m.in. pomagają w zakupach, w wizytach u lekarza i w załatwianiu podstawowych spraw urzędowych. Pomoc obejmuje również dostarczenie ciepłych posiłków, produktów żywnościowych oraz paczek z podstawowymi artykułami pierwszej potrzeby. W ramach tego modułu seniorzy w tym starsze osoby samotne mogą uzyskać wsparcie psychologiczne. Moduł drugi ma poprawić bezpieczeństwo oraz samodzielne funkcjonowanie tych osób w miejscu zamieszkania przez, tzw. opiekę na odległość. Zapewniają ją „opaski bezpieczeństwa”, wyposażone w co najmniej dwie wybrane funkcje, np. przycisk bezpieczeństwa – sygnał SOS, detektor upadku, czujnik zdjęcia opaski, lokalizator GPS, funkcje umożliwiające komunikowanie się z centrum obsługi i opiekunami lub funkcje monitorujące podstawowe czynności życiowe²⁸.

Innymi formami pomocy dla osób samotnych to programy realizowane przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej z pozyskiwanych środków z Unii Europejskiej w ramach np.: Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020, Oś Priorytetowa VIII Integracja społeczna Działanie 8.3 Zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych, wniosków o dofinansowanie tego projektu. Ze środków tych gminy, bądź powiaty mogą przyznawać różne formy pomocy usługowej, finansowej, rehabilitacji, pomocy psychologicznej czy psychiatrycznej, itp.

Krótkie chwile samotności mogą być przyjemne, jednakże jeśli taki stan trwa dłużej należy podejmować kroki do wsparcia takiej osoby. Przedstawione formy pomocy przez państwo i społeczności lokalne są moim zdaniem wystarczające dla osób samotnych i wypełniają

²⁶ Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (t. j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2123).

²⁷ Podstawą prawną Programu jest art. 7 ust. 5 oraz art. 13 ustawy z dnia 23 października 2018 r. o Funduszu Solidarnościowym (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1787 ze zm.).

²⁸ <https://www.gov.pl/web/rodzina/korpus-wsparcia-seniorow-aktywnie-pomaga-osobom-starszym>, dostęp z dnia 19.12.2022 r.

wspomniane przeze mnie przesłanie Św. Jana Pawła II, by nikt nie czuł się samotny, pozostawiony bez opieki, odizolowany bądź wykluczony. Jednakże należy podkreślić, że instytucje często mogą nie wiedzieć o istnieniu takich osób. Oznacza to, że obowiązek reakcji, działania spoczywa na nas, na osobach bliskich, sąsiadach, znajomych.

Zakończenie

Samotność może mieć wiele negatywnych konsekwencji, dlatego warto podjąć wysiłek i wesprzeć osoby samotne w walce z izolacją oraz wykluczeniem. Należy podkreślić, że osoba samotna w pomocy społecznej wcale nie musi być osobą nieszczęśliwą i pozostawioną sama sobie - bez opieki. Administracja publiczna jest organizatorem pomocy i wsparcia na rzecz osób samotnych i udziela pomocy takim osobom na wysokim poziomie. Pomoc społeczna świadczy wiele form pomocy i wsparcia poprzez realizację zadań ustawowych, projekty ministerialne oraz pozyskiwanie funduszy unijnych.

Streszczenie:

Celem artykułu jest przedstawienie i przybliżenie problematyki osoby samotnej w systemie pomocy społecznej. Ustawowa definicja osoby samotnej wskazuje, że muszą wystąpić łącznie trzy przesłanki: samotne gospodarowanie, niepozostawanie w związku małżeńskim i nieposiadanie wstępnych ani zstępnych, aby uznać ją za osobę samotną. W artykule dokonuję analizy czy państwo i społeczność lokalna są zobowiązani do pomocy na rzecz osób samotnych. Odpowiadam na pytanie czy polityka realizowana na potrzeby społeczności osób samotnych może spowodować, że nie czują tej samotności? Przedstawiam różne formy pomocy, jakie udzielają jednostki organizacyjne pomocy społecznej na rzecz osób samotnych, aby nie odczuwały izolacji lub wykluczenia.

Słowa kluczowe: osoba samotna, prawo, wsparcie, pomoc społeczna.

Summary:

A lonely person in social assistance

The aim of the article is to present and explain the problem of a single person in the social welfare system. The statutory definition of a single person indicates that there must be three conditions in total: living alone, not being married and not having ascendants or descendants to be considered a single person. In the article, I analyze whether the state and the local community are obliged to help single people. I answer the question whether the policy implemented for the needs of the community of lonely people can make them not feel this loneliness? I present various forms of assistance provided by organizational units of social assistance to single people so that they do not feel isolated or excluded.

Key words: lonely person, law, assistance, social welfare.

Bibliografia:

Literatura

1. Franczyk E., *Poczucie samotności a satysfakcja z życia osób przebywających w krakowskich domach pomocy społecznej*, Praca Socjalna nr 2(35) 2020.
2. Gierszewski J., *Organizacja systemu bezpieczeństwa społecznego*, Warszawa 2013.
3. Kokoszkiewicz A., *Opieka społeczna jako zadanie państwa. Studium teoretyczno-prawne*, Lublin 2015.
4. Maciejko W., Zaborniak P., *Ustawa o pomocy społecznej. Komentarz*, wyd. IV. LexisNexis 2013.
5. Nitecki S., *Komentarz do ustawy o pomocy społecznej*, Wrocław 2013.
6. Oniszcuk J., *Wolności i prawa socjalne oraz orzecznictwo konstytucyjne*, Warszawa 2005.
7. Sierpowska I., *Bezpieczeństwo socjalne jako dobro publiczne*, Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy 2015, nr 16.
8. Sierpowska I., *Pomoc społeczna. Komentarz*, wyd. VI, LEX/el. 2021.

9. Skorupka S., Auderska H., Łempicka Z. (red.), *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 1969.

10. Steuden S., *Psychologia starzenia się i starości*, WN PWN, Warszawa 2014.

Akty prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późn. zm. i sprost.).

2. Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 8 kwietnia 2021 r. w sprawie rodzinnego wywiadu środowiskowego (Dz. U. z 2021 r. poz. 893).

3. Wyrok NSA z dnia 8 maja 2008 r., I OSK 1178/07. LEX nr 499744.

4. Wyrok NSA z dnia 7 grudnia 2018 r., I OSK 3333/18. LEX nr 2630188.

5. Wyrok WSA w Bydgoszczy z dnia 16 października 2018 r., II SA/Bd 338/18. LEX nr 2583589.

6. Wyrok WSA w Lublinie z dnia 26 marca 2013 r., II SA/Lu 1106/12. LEX nr 1340309.

7. Wyrok WSA z dnia 29 października 2012 r., II SA/Lu 707/12. LEX nr 1235153.

8. Wyrok WSA w Warszawie z dnia 9 lipca 2008 r., VIII SA/Wa 141/08. LEX nr 509564.

9. Wyrok SA w Lublinie z dnia 21 stycznia 2016 r., III AUa 869/15. LEX nr 1973580.

10. Wyrok WSA w Bydgoszczy z dnia 18 grudnia 2018 r., II SA/Bd 1072/18. LEX nr 2612392.

11. Wyrok WSA w Krakowie z dnia 7 kwietnia 2022 r., III SA/Kr 1599/21. LEX nr 3334579.

12. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2010 r. w sprawie środowiskowych domów samopomocy (t. j. Dz. U. z 2020 r., poz. 249).

13. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (t. j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2123).

14. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t. j. Dz. U. z 2021 r., poz. 2268 ze zm.).

15. Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (t. j. z 2021 r., poz. 2354 ze zm.).

16. Ustawa z dnia 23 października 2018 r. o Funduszu Solidarnościowym (t. j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1787 ze zm.).

Netografia

1. <https://nowemotywacje.pl/samotnosc-problemem-xxi-wieku/>, dostęp z dnia 19.12.2022 r.

2. <https://www.gov.pl/web/rodzina/korpus-wsparcia-seniorow-aktywnie-pomaga-osobom-starszym>, dostęp z dnia 19.12.2022 r.

3. <https://adonai.pl/jp2/?id=130>, dostęp z dnia 19.12.2022 r.